

Vannforsyningens ABC

Kapittel H – Forvaltningsmessige forhold

H.1 OVERSIKT OVER DRIKKEVANNSFORVALTNINGEN I NORGE	2
H.2 SENTRALE LOVER OG FORSKRIFTER SOM OMHANDLER VANNFORSYNING	2
H.2.1 <i>Kommunehelsetjenesteloven og Matloven</i>	2
H.2.2 <i>Plan- og bygningsloven</i>	3
H.2.3 <i>Vannressursloven og oreigningsloven</i>	5
H.2.4 <i>Lov om helsemessig og sosial beredskap</i>	6
H.2.5 <i>Forskrift om krav til beredskapsplanlegging og beredskapsarbeid mv.</i>	7
H.2.6 <i>Annet lovverk</i>	8
H.2.7 <i>Drikkevannsforskriften</i>	8
H.2.7.1 <i>Bakgrunn</i>	8
H.2.7.2 <i>Innhold</i>	8
H.2.7.3 <i>Referanser</i>	10
H.3 SENTRALE REGISTRE.....	10
H.3.1 <i>Vannverksregisteret (VREG)</i>	10
H.3.1.1 <i>Generelt</i>	10
H.3.1.2 <i>Innhold og registrering</i>	11
H.3.1.3 <i>Brukere av vannverksregisteret</i>	12
H.3.2 <i>Andre sentrale registre</i>	12
H.3.2.1 <i>KOSTRA</i>	12
H.3.2.2 <i>AREALIS</i>	13
H.3.2.3 <i>Hydrologiske registre ved NVE</i>	13
H.3.2.4 <i>Grunnvannsregistre ved NGU</i>	13
H.3.2.5 <i>Mattilsynets vannverksregister</i>	13

H.1 Oversikt over drikkevannsforvaltningen i Norge

Et vannforsyningssystem består av mange elementer: tilsigsområde, vannkilde, vannbehandlingsanlegg, transportsystem og selve vannet. Driftsrutinene regnes også som del av vannforsyningssystemet. Et vannforsyningssystem kan også bestå av færre elementer enn de som er nevnt her, men ikke bare av en vannkilde med tilsigsområde. Det at folk hver for seg henter vann i en vannkilde, regnes ikke som et vannforsyningssystem. Et vannverk, altså den administrative organisasjonen, kan eie og drive flere vannforsyningssystem. En vannverkseier håndterer altså en organisasjon som består av arbeidstagere og ett eller flere fysisk(e) vannforsyningssystem. Vannverket fungerer både som arbeidsplass, tjenesteyter, næringsmiddelprodusent, forurensere og eier eller rettighetshaver av naturressurser, bygninger, transportsystem osv. Det er innlysende at en mengde lover og forskrifter må ha betydning for en virksomhet med et så mangesidig omfang.

Innenfor rammene av denne vannforsyningsveiledningen er det ikke aktuelt å gi en komplett fremstilling av det samlede regelverk som vil kunne gjelde for en vannverksorganisasjon. Bare de lover og forskrifter som direkte og indirekte griper inn i selve produksjonen av drikkevann omtales i dette kapitlet.

Drikkevannsforskriften (9) er grunnleggende i norsk drikkevannsarbeid. Forskriften er fastsatt med hjemmel i matloven (1), kommunehelsetjenesteloven (2) og lov om helsemessig og sosial beredskap (3) med tilhørende forskrifter (8), og er i tråd med gjeldende EU-direktiver for vann. Disse hjemmelslovene omtales nærmere i neste kapittel.

I forbindelse med etablering og drift av vannverk må man også forholde seg til annet regelverk. Noen av de mest sentrale lovene i så måte er plan- og bygningsloven (4) som gir regler for hvordan kommunene (evt. staten) vil/kan bestemme arealutnyttelse, vannressursloven (5) som regulerer utnyttning av vassdrag og grunnvann, forurensningsloven (6) som gir miljømessige krav til utslipp, oreigningsloven (7) som gir anledning til å ekspropriere grunn og rådighet til vannforsyningsformål, og arbeidsmiljøloven. Sentrale forskrifter er forskrift om internkontroll for å oppfylle næringsmiddelavgivningen (IK-MAT) og forskrift om internkontroll for helse-, miljø og sikkerhet (IK-HMS). Disse internkontrollforskriftene er omtalt i eget kapittel (F.1 Internkontroll).

H.2 Sentrale lover og forskrifter som omhandler vannforsyning

H.2.1 Kommunehelsetjenesteloven og Matloven

Lov om helsetjenesten i kommunen (1982) (kommunehelsetjenesteloven) ble i 1987 tilføyd et kapittel 4a om miljørettet helsevern. Miljørettet helsevern omfatter alle de faktorer i miljøet som til enhver tid direkte eller indirekte kan ha innvirkning på helsen. Det er dette kapitlet som inneholder bestemmelser om vannforsyning, og som hjemler at departementet i medhold av denne loven kan gi forskrifter om drikkevann (§ 4a-1).

I § 4a-2 fastsettes det at det er kommunestyret som skal ha *tilsyn med de faktorer* som omfattes av det miljørettede helsevern, og som skal utøve lovpålagt virksomhet og treffe avgjørelser i samsvar med helsetjenestens formål. Kommunestyret er altså kommunens helsemyndighet.

Myndighet og gjøremål kan imidlertid – med visse unntak – delegeres etter reglene i kommuneloven til et interkommunalt organ eller til en annen kommune (§ 4a-3).

I henhold til § 4a-4 kan det i de forskriftene som utarbeides gis nærmere bestemmelser om meldingsplikt til kommunestyret, eventuelt godkjenning, av de virksomheter som omfattes av det miljørettede helsevern. I denne paragrafen er det innført en ny bestemmelse i 2. ledd hvor det heter at det i forskriftene kan bestemmes at Mattilsynet gir godkjenning av drikkevann og vannforsyningsanlegg. At myndigheten overføres til Mattilsynet skjedde som følge av en omfattende forvaltningsendring som trådte i kraft 1. januar 2004. Statens landbrukstilsyn, Statens dyrehelsetilsyn, Statens næringsmiddeltilsyn, deler av fiskeridirektoratet og hele det kommunale/interkommunale næringsmiddeltilsynet ble fusjonert til Mattilsynet. Som en del av reformen ble tretten lover på området erstattet med en ny matlov. Drikkevann og vannforsyningssystem nevnes særskilt to steder i Matloven: I § 2 Saklig virkeområde, presiseres det at loven omfatter alle forhold i forbindelse med produksjon, bearbeiding og distribusjon av innsatsvarer og næringsmidler, herunder drikkevann. Videre står det i § 7 Etablering, utforming og drift, siste ledd, at Kongen i forskrift kan forby ethvert forhold som kan medføre fare for forurensning av vannforsyningssystem og internt ledningsnett. § 33 gir hjemmel til å fastsette forskrifter for å sikre gjennomføring og utfylling av Matloven.

Ved opprettelsen av Mattilsynet og innføring av ny matlov, ble myndigheten som følger av den tidligere næringsmiddellov tillagt Mattilsynet. Myndigheten til å gi godkjenning av vannforsyningssystem ble overført fra kommunen til staten ved Mattilsynet. Myndigheten innbefatter å gi godkjenning *både* etter matloven *og* etter kommunehelsetjenesteloven. Hjemmelsgrunnet for at Mattilsynet også skal gi godkjenning etter forhold som hjemles i kommunehelsetjenesteloven, ble ordnet ved den ovenfor nevnte tilføyselsen i kommunehelsetjenesteloven § 4a-4, annet ledd. Mattilsynet fører tilsyn med de forhold som er hjemlet i Matloven, mens kommunen fortsatt fører tilsyn etter drikkevannsforskriften for de forhold i forskriften som er hjemlet i kommunehelsetjenesteloven, hvilket betyr at det er delt tilsynsansvar etter drikkevannsforskriften, dvs. både Mattilsynet og kommunen er tilsynsmyndighet.

Denne myndighetsfordelingen forutsetter at det må innarbeides gode samarbeidsrutiner mellom det miljørettede helsevern og Mattilsynet både i tilsynsarbeidet og før det gis godkjenning av vannforsyningssystem.

H.2.2 Plan- og bygningsloven

Kommunen har en sentral rolle som planmyndighet. Gjennom kommuneplan, reguleringsplan og bebyggelsesplan som er forankret i plan- og bygningsloven, skal kommunen drive en sektorovergripende samfunnsplanlegging og arealplanlegging.

Plan- og bygningsloven § 29-1 fastslår kommunens plikt til å utarbeide kommuneplan. Planen skal inneholde to hovedelementer: en langsiktig og en kortsiktig del. Den

langsiktige skal bl.a. inneholde en *arealdel* for forvaltningen av arealer og andre naturressurser. I følge § 20-4 (Arealdelen av kommuneplan) nr. 4 skal arealdelen angi områder som er båndlagt eller skal båndlegges for nærmere angitte formål, f.eks. nedbørfelt rundt vannkilder. Det er derfor naturlig at planlegging av nye vannkilder og vannbehandlingsanlegg forankres i kommunens planer. Det vil ofte kunne bli til dels omfattende restriksjoner på arealene omkring selve vannkilden (tilsigsområdet, nedbørfeltet) for å hindre forurensningstilførsler. Derfor er det viktig at vannforsynings-systemene ses i sammenheng med den øvrige arealdisponeringen i kommunen og planlegges på lang sikt. Siden kommunen har hovedansvaret for vannforsyningen, både i egenskap av sektorovergripende planmyndighet og som helsemyndighet, skal vannforsyningen søkes løst gjennom kommunal oversiktsplanlegging.

Når planen er vedtatt, eventuelt godkjent, vil arealdelen automatisk ha direkte rettsvirkninger. Dette er et midlertidig vern, og rettsvirkningene faller normalt bort etter 4 år.

Kommunene kan også gjennom *reguleringsplan* avsette vannforsyningskilder med tilsigsområde som *spesialområde* etter plan- og bygningsloven § 25 nr. 6. Bestemmelsen gir hjemmel for å regulere ”vannforsyningskilde med nedslagsfelt” (nedslagsfelt = tilsigsområde) som spesialområde. Både selve vannkilden og tilsigsområdet kan klausuleres gjennom reguleringsplan med tilhørende reguleringsbestemmelser. Hjemmelen omfatter ikke uttak av vann eller andre nødvendige rettigheter for etablering av vannverk, som for eksempel område for bygging av dam, regulering av vannstand m.v. Reguleringsplanen har ingen virkning overfor lovlig etablerte tiltak eller igangværende virksomhet. Skal man gripe inn overfor slike forhold, må planen gjennomføres ved *ekspropriasjon* eller avtale. Rådighetsbegrensninger som reguleringsplaner fører med seg, og som ikke må gjennomføres ved ekspropriasjon, utløser som hovedregel ikke erstatning.

Plan- og bygningsloven inneholder selv en viktig ekspropriasjonshjemmel for kommunale vann- og avløpsverk, nemlig § 35. Etter denne bestemmelsen kan et kommunestyre foreta ekspropriasjon til vassdragstiltak i samsvar med reguleringsplan. Dette vil være aktuelt der en kommune i medhold av plan- og bygningsloven § 25 nr 6 (jf. foregående avsnitt) har utlagt et nærmere fastsatt område i reguleringsplan med reguleringsformål til spesialområde for vannforsyningskilde med tilsigsområde, eller områder for anlegg og drift av kommunalteknisk virksomhet og/eller vann- og avløpsanlegg.

Det kan også reises spørsmål om hva som er å anse som et ekspropriasjonssinngrep (tvangsinngrep overfor en eiendomsrett eller en annen rettighet i eller over særskilte faste eiendommer) som berettiger til erstatning, og hva som er å anse som en rådighetsinnskrenkning. Rådighetsinnskrenkninger kan i utgangspunktet fastsettes erstatningsfritt med mindre skadevirkningene på eiendommen er å anse som vesentlige. Når en ekspropriasjonssak bringes inn for en rettsinstans, vil retten vurdere alle klausuleringsbestemmelsene og avgjøre hvilke tiltak som anses som ekspropriasjon, og hvilke som anses som ikke-erstatningsberettigete rådighetsinnskrenkninger. Retten vil også fastsette erstatningsstørrelse.

Kommunens mulighet til å fastsette beskyttelsestiltak – herunder klausuleringer – rundt drikkevannskilder med hjemmel i Plan- og bygningsloven, gjelder selvfølgelig bare

innenfor egne kommunegrenser. Drikkevannskilder og tilsigsområder vil i mange tilfeller krysse både kommune- og fylkesgrenser, og utenfor kommunens grenser må beskyttelsestiltakene planlegges, hjemles og fastsettes i annet lovverk (nedenfor).

H.2.3 Vannressursloven og oreigningsloven

Tidligere ga vassdragsloven § 17 hjemmel for Kongen til å ekspropriere vann, eiendom og rettigheter for øvrig til vanntilførsel til by- eller landkommune. Og § 18 ga hjemmel for ekspropriasjon og at eiere og rettighetsinnehavere i fast eiendom mot erstatning etter skjønn skulle finne seg i bestemmelser om rådigheten over eiendommen. Denne myndighet var lagt til fylkesmannen. Etter at Lov om vassdrag og grunnvann (vannressursloven) ble vedtatt i 2000, ble disse hjemlene flyttet over til oreigningsloven (7). I oreigningsloven § 2 ble nr 47 endret slik at den i dag gir hjemmel til ekspropriasjon til vannforsyning og avløp: ”Mot vederlag etter skjøn til den det råkar, kan oreigningsinngrep setjast i verk etter vedtak av eller samtykke frå Kongen, så langt det trengst til eller for: 47. Vassforsyning og avløp.” Bestemmelsen gir rett til å erverve grunn til oppføring av anlegg og for uttak av vann fra vassdrag og grunnvann, for grunn til behandling av vannet og for magasinering og transport av vannet. Dette omfatter også rett til å legge ledning eller grøft på annen mands eiendom. Denne hjemmelen kan også brukes til å pålegge rådighetsinnskrenkninger rundt vannkilden.

For rådighetsinnskrenkninger i forbindelse med planlagt vannforsyning gjelder båndleggingsbestemmelsene i vannressurslovens § 13 fjerde ledd, hvor det heter at vassdragsmyndigheten kan fastsette begrensninger i rådigheten over en eiendom av hensyn til fremtidig drikkevannsforsyning som er under planlegging. En slik begrensning kan vare i maksimalt ti år. Vassdragsmyndighet etter denne paragrafen er Helse- og omsorgsdepartementet.

Vannet som flytende substans anses som utgangspunkt ikke undergitt privat eiendomsrett i overflatevannkilder, men det kan være knyttet fallrettigheter til det i nedstrøms vannfall. For grunnvann stiller det seg annerledes, for i Vannressursloven heter det i Kap 8, § 44 (*rådigheten over grunnvann*) ”Grunnvannet tilhører eieren av den grunn som grunnvannet befinner seg i eller under, hvis ikke annet følger av særlige rettsforhold. Ligger en grunnvannsforekomst under flere eiendommer, ligger den til eiendommene som sameie med et partsforhold som svarer til hver eiendoms areal på overflaten.” Grunnvann kan man altså eie, mens vann i overflatevannkilder kan man bare eie fallrettigheter til.

Både etter oreigningsloven og etter plan- og bygningsloven er det altså adgang til å klausulere et tilsigsområde og å fastsette innskrenkninger i grunneierens rådighet i et slikt område. Dersom dette gjøres med hjemmel i oreigningsloven, vil det bli regnet som et ekspropriasjonsinngrep ved at det etableres en negativ servitutt over eiendommen som skal erstattes fullt ut. Der det i stedet gjøres gjennom utlegging av området til spesialområde vannforsyning i reguleringsplan, vil det bare være i de tilfeller der eiendommen blir vesentlig rammet at det er mulig å få erstatning etter plan- og bygningslovens regler. Det er foreløpig et uavklart spørsmål hvorvidt Høyesterett vil godta at det erstatningsrettslige vernet for grunneier blir forskjellig ved samme type inngrep, avhengig av hvilket hjemmelsgrunnlag som blir benyttet.

Disse lovhjemlene må også sees i forhold til drikkevannsforskriftens bestemmelse i § 4, annet og tredje ledd: ”Det lokale Mattilsynet kan forby eller sette vilkår for aktiviteter, som forurensner eller kan medføre fare for forurensning av drikkevann i vannforsyningssystem og internt fordelingsnett på land, innretninger til sjøs, luftfartøyer og skip. Med aktivitet menes også utøvelse av allemannsretter. Det sentrale Mattilsynet kan ved forskrift forby eller sette vilkår som nevnt ovenfor. Før vedtak treffes skal det innhentes uttalelse fra berørte kommuner om forhold som angår miljørettet helsevern og arealdisponering. Myndighet etter denne bestemmelse omfatter ikke inngrep som er å regne som ekspropriasjon av rådighet etter lov av 23. oktober 1959 nr. 3 om oreigning av fast eidegom § 1”. Det sentrale Mattilsynets myndighet gjelder også for fastsettelse av forskrifter for enkeltvannkilder med nedbørfelt. Disse bestemmelsene er aldri benyttet til å klausulere områder for drikkevannsbeskyttelse, og det vil være interessant å se hvordan Høyesterett vil vurdere vedtak etter denne forskriften sett i lys av oreigningslovens bestemmelser.

Oppsummering: Det foreligger flere hjemler i dagens lovverk for et vannverk til å ekspropriere seg rett til å anlegge vannbehandlingsanlegg, samt rett til å anlegge vannledning over annen mands grunn. Slike hjemler finnes både i oreigningsloven og i plan- og bygningsloven. I utgangspunktet skal berørte grunneiere i slike tilfeller ha erstattet det økonomiske tapet de lider som følge av grunnavståelsen eller servitutten som derved oppstår. Erfaringer med bruk av Mattilsynets rett til å fastsette liknende klausuler gjennom enkeltvedtak (lokalt) og forskrifter (sentralt) imøtesees.

H.2.4 Lov om helsemessig og sosial beredskap

Nødvendige beredskapstiltak er en lovpålagt oppgave for norske vannverk, det har det vært helt siden 1955 da lov om helsemessig beredskap ble gjort gjeldende. I tillegg har de til enhver tid gjeldende drikkevannsforskrifter gjennom sine bestemmelser hatt stor betydning for vannverkens sikkerhet, også i beredskapssituasjoner. Da den første drikkevannsforskriften kom i 1951, inneholdt ikke den noen rene beredskapsbestemmelser. Likevel var det et stort fremskritt også for landets drikkevannsberedskap at det overhodet kom en drikkevannsforskrift. Der fikk man innført krav om godkjenning, departementet for de vannverkene som forsynte flere enn 1000 personer, og helserådene for de mindre, og dermed fikk sentrale myndigheter både muligheten til å stille konkrete krav til vannkvalitet og vannbehandling, samt selvfølgelig en bedre oversikt over landets vannverk.

Ved innføring av ny lov om helsemessig og sosial beredskap (23. juni 2000) med tilhørende forskrift om krav til beredskapsplanlegging og beredskapsarbeid mv. (23. juli 2001) (8) og ny drikkevannsforskrift (4. desember 2001) (9), er beredskapskravene overfor vannverk blitt enda tydeligere formulert.

Lov om helsemessig og sosial beredskap har som formål å verne befolkningens liv og helse, og bidra til at nødvendig helsehjelp og sosiale tjenester kan tilbys befolkningen under krig og ved kriser og katastrofer i fredstid. Intensjonen i loven er at virksomheter skal kunne forsette sitt daglige virke, og om nødvendig også kunne legge om eller utvide driften. De virksomheter som omfattes av loven er den offentlig og privat helse- og sosialtjeneste, den delen av Mattilsynet som er involvert i næringsmiddelkontrollen, private og offentlige laboratorier i næringsmiddelkontrollen, apotek og liknende, samt

vannverk. Loven bygger på ansvarsprinsippet, det vil si at den som har ansvaret for en tjeneste, også har ansvaret for nødvendige beredskapsforberedelser og utøvende tjenester under krig og ved kriser og katastrofer i fredstid.

En viktig bestemmelse i loven er at virksomhetene har plikt til å utarbeide en beredskapsplan. Dette punktet er nærmere utdypet i forskrift om krav til beredskapsplanlegging og beredskapsarbeid m.v. Der heter det at virksomheten skal fastsette og oppdatere en beredskapsplan, at planen skal bygge på ROS-analyse (risiko og sårbarhetsanalyse), og at avdekket risiko og sårbarhet skal reduseres.

H.2.5 Forskrift om krav til beredskapsplanlegging og beredskapsarbeid mv.

Forskriften gjelder for virksomheter som har plikt til å utarbeide beredskapsplan etter lov om helsemessig og sosial beredskap § 2-2 første og annet ledd. Med begrepet virksomhet i denne forskrift forstås stat, kommune, fylkeskommune, regionalt helseforetak, helseforetak, virksomheter som er involvert i næringsmiddelkontrollen og *vannverk*.

Virksomhetene skal utføre beredskapsplanlegging som gjør dem i stand til å tilby nødvendige tjenester under krig og ved kriser og katastrofer i fredstid.

Fylkesting og kommunestyre skal sørge for fastsettelse og oppdatering av beredskapsplanen. For virksomheter som ikke er fylkeskommunale eller kommunale, skal ansvarlig leder sørge for slik fastsettelse og oppdatering.

Det skal fremgå av beredskapsplanen hvor ofte planen, og risiko- og sårbarhetsanalysen den bygger på, skal evalueres og oppdateres.

Virksomheten skal gjennom risiko- og sårbarhetsanalyser skaffe oversikt over hendelser som kan føre til ekstraordinære belastninger for virksomheten. Risiko- og sårbarhetsanalysen skal ta utgangspunkt i og tilpasses virksomhetens art og omfang.

Avdekket risiko og sårbarhet reduseres gjennom forebyggende og skadebegrensende tiltak. Beredskapsplaner skal sikre en tilstrekkelig produksjon av tjenester ved mulige hendelser knyttet til avdekket risiko og sårbarhet.

Beredskapsplanene skal omfatte prosedyrer for ressursdisponering og omlegging av drift som sikrer nødvendige tjenesteytelse. Beredskapsplanen skal bygge på planforutsetninger fra departementet, overordnet virksomhet, eier, eller fra virksomhet som er ansvarlig for samordning av beredskapsplaner.

Gjennom den nye helseberedskapsloven og forskriften om beredskapsplanlegging har vannverkseierne fått fastsatt rammene for beredskapsarbeidet. For å kunne gjennomføre dette arbeidet på en tilfredsstillende måte kreves kunnskap og systematikk, og mange vannverkseiere vil ha behov for informasjon og veiledning.

Vannverksberedskap er nærmere omtalt i kapittel F2.

H.2.6 Annet lovverk

Forurensningsloven har til formål bl.a. å verne det ytre miljø mot forurensning og å redusere eksisterende forurensning. Med forurensning forstås tilførsel av fast stoff, væske eller gass til luft, vann eller i grunnen, som er eller kan være til skade eller ulempe for miljøet. Loven skal sikre en forsvarlig miljøkvalitet, slik at forurensninger og avfall ikke fører til helseskade, går ut over trivselen eller skader naturens evne til produksjon og selvfornyelse. Forurensningsloven § 9 gir forurensningsmyndighetene hjemmel til å gi forskrifter om grenseverdier for hvilke forurensninger som kan skal være tillatt.

Forurensningsloven kan i praksis redusere den generelle belastningen på vassdrag, men den er ikke tilstrekkelig forurensningsvern for drikkevannskilder, i det den ikke gir mulighet for å kunne gripe inn for å forebygge fare for akutt forurensning fra aktiviteter og etableringer i tilsigsområdet.

H.2.7 Drikkevannsforskriften

H.2.7.1 Bakgrunn

Den første norske drikkevannsforskriften ble fastsatt i 1951 og var hjemlet i sunnhetsloven og næringsmiddeloven. Denne forskriften hadde lang levetid, og ble først helt fornyet i 1995, men det hadde vært en del revideringer underveis. I 1995 var det nødvendig å oppdatere forskriften på så mange punkter at det ble gitt en ny forskrift, blant annet var det ønskelig å overføre godkjenningsmyndighet til kommunestyret, og det var som følge av EØS-avtalen nødvendig å implementere en del EU-direktiver, blant annet drikkevannsdirektivet fra 1980 (Rdir 80/778/EØF).

Denne forskriften ble erstattet av en ny forskrift etter bare 7 år. En av årsakene var at EU vedtok et nytt drikkevannsdirektiv i 1998 (98/83/EF). Samtidig ga det anledning til å foreta en del justeringer basert på erfaringene med forskriften fra 1995, og justeringer som følge av endringer i andre lover (ny vannressurslov, ny lov om helsemessig og sosial beredskap).

Den nye forskriften, fastsatt 4. desember 2001, ble hjemlet i både kommunehelse-tjenesteloven, næringsmiddeloven og lov om helsemessig og sosial beredskap, og virkeområdet ble utvidet til å gjelde også for innretninger til sjøs, det vil si innretninger som deltar i petroleumsvirksomheten på norsk sokkel.

Siden matforvaltningen ble endret 1.1.2004 ved at Mattilsynet ble opprettet, ble drikkevannsforskriften revidert med virkning fra samme dato, slik at Mattilsynet fikk ansvar for godkjenning av vannverk og tilsynsansvar for de deler av drikkevannsforskriften som er hjemlet i Matlovens bestemmelser.

H.2.7.2 Innhold

Formålet med drikkevannsforskriften er å sikre befolkningen forsyning av drikkevann i tilfredsstillende mengde og av tilfredsstillende kvalitet. Drikkevannet skal være helsemessig betryggende og ikke inneholde helseskadelig forurensning av noe slag.

Med drikkevann forstås alle former for vann som er bestemt til drikke, matlaging eller andre husholdningsformål, og til bruk i næringsmiddelproduksjon.

Vannforsyningssystem som forsyner minst 20 husstander/hytter eller minst 50 personer, og vannforsyningssystem som forsyner næringsmiddelvirksomhet, helseinstitusjon eller skole/barnehage, skal godkjennes av det lokale Mattilsyn. Hvis vannforsyningssystemet berører flere av Mattilsynets distrikter, avgjør det sentrale Mattilsynet hvilket lokalt Mattilsyn som skal gi godkjenning. Godkjenningsordningen for vannforsyningssystem er en norsk bestemmelse som ikke er nødvendig i forhold til EU-direktivet. Erfaringene med en godkjenningsordning er imidlertid så gode at ordningen er beholdt ved endring og revisjon av drikkevannsforskriften. Den synes også nødvendig for å kunne få en myndighetsvurdering av hva som vil være nødvendig beskyttelse av vannkildene mot forurensning sett i forhold til hvilke vannbehandlingstiltak som iverksettes.

Godkjenning skal innhentes når det foreligger planer for nye vannforsyningssystem, eller ved endringer av betydning ved eksisterende vannforsyningssystem. Godkjenningene skal foreligge før arbeidene settes i gang. I tillegg skal nyetableringer og endringer gis en såkalt oppstartstillatelse fra godkjenningsmyndigheten før driftsstart. Ved en slik tillatelse skal godkjenningsmyndigheten ha mulighet for å kontrollere at anlegget er bygget i overensstemmelse med godkjente planer.

Vannverkseier skal påse at drikkevannet tilfredsstiller kravene til kvalitet, mengde og leveringssikkerhet når det leveres til mottaker. Forskriften definerer nærmere på hvilke steder vannet anses levert til mottaker, dette i samsvar med EU-direktivets bestemmelser. Kvalitetskrav til drikkevann, i form av grenseverdier for 58 parametere, er gitt i vedlegg til forskriften. Vannverkseier skal også påse at det etableres og føres internkontroll for etterlevelse av forskriften. Kravet om internkontroll er ikke knyttet til godkjenningsplikten, men gjelder alle vannverkseiere, dog ikke for egen vannforsyning til enkelthusholdning.

Forskriften fastsetter omfattende krav til vannverkseiers opplysningsplikt både overfor mottakere av vannet og overfor tilsynsmyndighetene og sentrale myndigheters vannverksregistre.

Forskriften setter krav til minimumsomfang av rutinekontroll. Det er ikke satt kvalitetskrav til råvann. Forskriften fremhever vannverkseiers ansvar for å utarbeide kontrollrutiner som skal være basert på risikobetraktninger. Med dette forstås at kontrollrutinene skal være basert på «sunn fornuft», det vil si at kontrollfrekvensen av kritiske parametere for det enkelte vannverk må økes i forhold til minimumskravet, mens kontrollfrekvensen for parametere som viser seg å være stabile og godt under aktuell grenseverdi, kan reduseres. Dersom det er usannsynlig at en gitt parameter som inngår i den såkalte utvidete rutinekontroll vil overskride grenseverdien, kan tilsynsmyndigheten fastsette at parameteren ikke trenger å analyseres.

Det skal være minimum to hygieniske barrierer i vannforsyningssystemet mot overføring av helsebetenkelige komponenter, det vil si både mikroorganismer og fysiske og kjemiske stoffer. Den faglige forståelsen av begrepet hygienisk barriere er utdypet i veiledningen til drikkevannsforskriften, og i kapittel A.1.2 i denne rapporten. Kravet til

hygieniske barrierer kan praktiseres på en måte som tar hensyn til vannverkets størrelse og sårbarhet.

Vannverkseier skal gjennomføre nødvendige beredskapsforberedelser og utarbeide beredskapsplaner i henhold til bestemmelser i lov om helsemessig og sosial beredskap, og forskrift om beredskapsplanlegging og beredskapsarbeid med hjemmel i denne (jf. kapittel H.2.4 og H.2.5 ovenfor).

Kravene til vannkvalitet kan i visse, helt spesielle situasjoner, fravikes. Kommunen fastsetter eventuelle unntaksbestemmelser etter uttalelse fra medisinsk-faglig rådgiver og det lokale Mattilsyn. Hensikten er at det i en alvorlig nødssituasjon, hvor det har oppstått problemer i vannforsyningen, fortsatt skal kunne leveres vann gjennom ledningsnettet. Overskridelsen må ikke medføre uakseptabel helsefare.

H.2.7.3 Referanser

1. LOV-2003-12-19-124: Lov om matproduksjon og mattrygghet mv.(matloven).
2. LOV 1982-11-19 nr 66: Lov om helsetjenesten i kommunene.
3. LOV-2000-06-23-56: Lov om helsemessig og sosial beredskap
4. LOV-1985-06-14-77: Plan- og bygningslov.
5. LOV 2000-11-24 nr 82: Lov om vassdrag og grunnvann (vannressursloven).
6. LOV 1981-03-13 nr 06: Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven)
7. LOV 1959-10-23 nr 03: Lov om overføring av fast eiendom.
8. FOR-2001-07-23-881: Forskrift om krav til beredskapsplanlegging og beredskapsarbeid mv. etter lov om helsemessig og sosial beredskap.
9. FOR 2001-12-04 nr 1342: Forskrift om vannforsyning og drikkevann (drikkevannsforskriften).

H.3 Sentrale registre

H.3.1 Vannverksregisteret (VREG)

H.3.1.1 Generelt

Vannverksregisteret er en database som inneholder opplysninger om norske vannverk som forsyner minst 50 fastboende personer og/eller minst 20 husstander/hytter. Vannverk som bare forsyner institusjoner, overnattingssteder eller andre næringsvirksomheter registreres ikke i vannverksregisteret. Data samles inn hvert år, og det er registeret om lag 1700 vannverk som til sammen leverer drikkevann til 4,1 millioner innbyggere. Vannverksregisteret omfatter opplysninger om administrative

forhold, størrelse, transportsystem, økonomi, vannkilder med nedbørfelt, vannbehandling og vannkvalitet for det enkelte vannverk. Den første systematiske registreringen av vannverk i Norge skjedde i 1966, siden har det vært gjort en del forsøk på elektroniske vannverksregistre, men det var først i 1994, i forbindelse med opprettelse av Program for vannforsyning, at det nåværende vannverksregister så dagens lys. Data har vært samlet inn siden 1994, neste gang 1996 og årlig siden 1998. Siden år 2000 har vannverkene selv kunnet legge inn data via internett.

Informasjonen brukes til å ha oversikt over tilstanden ved hvert enkelt vannverk i Norge, samt å lage kommunale, fylkesvise og nasjonale oversikter og statistikker. Ved hjelp av vannverksregisteret er det mulig å ha oversikt over landets vannforsyning sett under ett, identifisere problemer og vurdere innsatsbehovet både med hensyn til forskning og annen kunnskapsutvidelse. Det å vite hvilken ny kunnskap som må frembringes er et nødvendig og viktig grunnlag for å kunne opprettholde og videreutvikle kvaliteten i norsk vannforsyning.

H.3.1.2 Innhold og registrering

De opplysningene som fremkommer i vannverksdatabasen baserer seg på vannverkseierens egne opplysninger på årlig tilsendt spørreskjema. Vannverkseieren er selv ansvarlig for at hver opplysning er riktig. I henhold til drikkevannsforskriften § 7 har vannverkseieren plikt til å gi de opplysninger som kreves til sentrale myndigheters vannverksregistre. Det registreres data under følgende syv hovedtemaer:

Del 1 Administrative data: Her gis blant annet nødvendige opplysninger om vannverkets navn og eierform, antall personer som forsynes, vannforbruk og vannleveranser.

Del 2 Transportsystem: Typer, lengder og alder av rørmaterialer. Utskiftningstakt. Opplysninger om bassenger.

Del 3 Økonomi: Opplysninger om blant annet inntekter, utgifter og budsjetterte gebyrer for private, interkommunale og statlige vannverk. Tilsvarende data for kommunale vannverk registreres gjennom KOSTRA-prosjektet (se avsnitt H 3.2.1).

Del 4 Vannkilde: Detaljer om vannkilde og inntak, nedbørfelt, forurensningskilder og råvannskvalitet.

Del 5 Vannbehandlingsanlegg: Detaljer om vannbehandlingsanlegget, prosessbeskrivelse, renvannskvalitet.

Del 6 Vannkvalitet på nettet: Vannanalyseresultater fra distribusjonsnett

Del 7 Tilleggsinformasjon: Eventuelle tilleggsopplysninger i fritekst.

Mange opplysninger om et vannverk er uendret over tid, for eksempel opplysninger om vannkilde, vannbehandling og administrative data. Når slike "stasjonære" data oppdateres med nye opplysninger, vil de nye verdiene erstatte de gamle. Noen data er imidlertid av en slik art at de endrer seg fra år til år; dette gjelder opplysninger om

vannkvalitet, økonomi og ledningsnett. Her legges det inn nye opplysninger hvert år, uten at de tidligere registreringer slettes. Dermed kan disse dataene studeres i tidsserier.

H.3.1.3 Brukere av vannverksregisteret

Dataene, slik de er lagt ut på internett-skjema med adresse www.folkehelsa.no/vreg/, er først og fremst tilrettelagt for vannverkseier i forbindelse med rapportering. Vannverkseieren får ved hjelp av tildelt passord adgang til å lese og endre opplysninger om eget vannverk. Det tildeles også passord på lokalt og regionalt nivå til kommuner, fylker, Mattilsyn m.fl. som har behov for leseadgang til vannverksdata innenfor egen region.

Det er også lagt til rette for at alle kan hente ut informasjon om enkeltvannverk og vannforsyning i kommuner, i fylker og nasjonalt på faktaark og datalister. Opplysninger, data, nøkkeldata og statistikk brukes internt ved Folkehelseinstituttet både i ad hoc undersøkelser og til årlige rapporter fra vannverksregisteret. VREG-databasen er også koblet til instituttets database "Norges helse", som er et sentralt helseindikatorsystem i Norge.

Data fra vannverksregisteret stilles i stor utstrekning til rådighet for andre etater. Kommunehelsetjenesten og Mattilsynet er blant eksterne brukere som har behov for vannforsyningsinformasjon ut fra sitt myndighetsområde. Videre overføres hvert år data til Statistisk sentralbyrå som benytter disse i sin KOSTRA-rapportering, og til rapporten "Naturressurser og miljø". Det sendes også bearbejdede statistiske data til diverse internasjonale organisasjoner. Ved hjelp av vannverksregisteret er Norge i stand til å oppfylle de rapporteringsforpliktelser som følger av EUs drikkevannsdirektiv. Data sendes også til Statens kartverk som styrer det nasjonale AREALIS-prosjektet. Andre kan få tilgang til data sammenstilt etter eget ønske, til forskningsformål leveres disse dataene gratis mot at det opplyses hvor dataene er hentet fra, til kommersielle formål og andre private formål blir tilsvarende oversikter solgt for en rimelig penge.

Det vurderes hvordan data fra vannverksregisteret skal samordnes med andre vanndata for å oppfylle norske forpliktelser i forhold til innføringen av EUs rammedirektiv for vann, som forutsetter at en rekke data knyttet til vannforekomstene skal være søkbare på internett.

H.3.2 Andre sentrale registre

H.3.2.1 KOSTRA

KOSTRA-prosjektet (KOMmune-STat-RApportering) er et statlig prosjekt som skal sikre en struktur og et innhold i kommunenes rapportering av regnskap og tjeneste-produksjonsdata som gir relevant styringsinformasjon og muligheter til sammenlikninger mellom kommuner. Samtidig skal rutinene for informasjonsutveksling mellom kommunene og staten effektiviseres gjennom elektronisk rapportering. Det utarbeides nøkkeltall for virksomheten i hver kommune. KOSTRA omfatter bl.a. data fra VAR-sektoren, og det er gjennomført en samordning mellom SSB og

Folkehelseinstituttet av rapporteringen for kommunale vannverk. Internettadressen til KOSTRA er www.ssb.no/kostra/.

H.3.2.2 AREALIS

Statens kartvekt har opprettet AREALIS-prosjektet som et nasjonalt prosjekt med målsetting å gjøre areal-, ressurs- og planinformasjon lettere tilgjengelig i kommuner og fylker. Informasjon i form av digitale kart og tilhørende data letter informasjonsflyten fra fagmyndigheter til planmyndigheter, noe som forbedrer og effektiviserer saksbehandling innen areal- og ressursforvaltning.

Arealis-sekretariatet har i samarbeid med fagetater og brukere utarbeidet spesifikasjoner for viktige geografiske datasett på mange fagfelt; kulturminner, biologisk mangfold, vannforsyning, landbruk, arealplaner, befolkning mv. Folkehelseinstituttet har overført en del viktige data om vannforsyningsområder.

H.3.2.3 Hydrologiske registre ved NVE

NVE har forvaltningsansvar for nasjonale databaser med geografisk informasjon om elver, innsjøer og nedbørfelt. De tre grunnleggende databasene er REGINE (REGIster over NEdbørfelt), innsjødatabasen med informasjon om alle innsjøer over 2500 m², og ELVIS (elvenettverksdatabasen). Databasene inneholder de nasjonale koblingsnøklerne/løpenumrene som er de primære koblingene for all informasjon som skal knyttes til elver, innsjøer og nedbørfelt. Innsjødatabasen og ELVIS er etablert ved hjelp av digitalt kartverk (målestokk 1:50 000), nedbørfeltgrensene i REGINE er tilpasset samme type kartverk. Databasene er tilgjengelige i kartportalen på web, NVE Atlas (<http://atlas.nve.no>)

H.3.2.4 Grunnvannsregistre ved NGU

Ved Norges geologiske undersøkelse (NGU) foreligger en rekke geologiske kart og registre. Den sentrale hydrogeologiske databasen er den nasjonale grunnvannsdatabasen (GRANADA) som gir informasjon om brønner, grunnvannsressurser samt tilgjengelige vannkvalitetsdata og rapporter. Den tidligere Brønndatabasen er integrert i GRANADA.

Det finnes et eget nettsted med samlet informasjon om grunnvann, www.grunnvann.no.

H.3.2.5 Mattilsynets vannverksregister

Mattilsynet har et eget vannverksregister som er tilgjengelig via internettadressen <http://vannverk.mattilsynet.no>. Dette registeret gir opplysninger om vannverkets navn, navn på eier, antall hus og personekvivalenter som forsynes, samt vannuttak og godkjenningsstatus. I tillegg til de registreringspliktige vannverkene i VREG ved Folkehelseinstituttet, inneholder dette registeret opplysninger om vannverk som utelukkende forsyner institusjoner, skoler, hoteller, campingplasser og andre turistbedrifter, eller andre næringsvirksomheter.

Registeret brukes i Mattilsynets godkjennings- og tilsynsvirksomhet.